

KAZAK ŞAİRİ MEŞHUR JÜSİP KÖPEYULI'NIN ESERLERİNDE ALLAHUTAALA'NIN GÜZEL İSİMLERİ*

The Beautiful Names of Allah in The Works of The Kazakh's Poet Meshur Jusip Kopeyuli

Moldir İLGİSHEVA**

ÖZET

Kazak edebiyatında Hoca Ahmet Yesevi Hazretlerinden başlayıp Allahutaala'nın (c.c.) birbirinden güzel isimleri ile sıfatlarını okumak ve faziletlerinden yararlanmak isteyen Kazak mutasavvıfları çoktur. Onlardan biri ve en önemlisi Kazak mutasavvıf şairi Meşhur Jüsip Köpeyuli'dir. Mutasavvıf, İslam medeniyeti ile manevi değerlerini savunmuş, akıllı ile ilmin insan için Allah'ı (c.c.) tanımaya vesile olacak araç olarak görmüştür. Şüphesiz ki; Allah'ın (c.c.) tek, Peygamberimiz'in (s.a.v.) O'nun elçisi olduğuna inanan şairin kalp gözünün açık olduğu bilinmektedir. Şair kendi eserlerinde ilmi ve dini bilgileri birleştirerek İslam dininin Kazak topraklarında doğru anlaşılmasına ve yayılmasına katkıda bulunmuştur. Meşhur Jüsip temiz kalbi ve akli duygularıyla hareket etmiş, şeriat temellerini kendi eserlerine yansıtmıştır. Mutasavvıf, Modern Kazak Edebiyatına tasavvuf edebiyatının edebî türlerini getirmiş, İslam dininin özünü manzum ve mensur eserlerine yansıtmıştır. O yüzden Meşhur Jüsip'in şiirleri din ağırlıklıdır. Şair, kâinat ile insanı yaradan Yüce Allah'ın (c.c.) muhteşem sanatkarlığını ayrıca eserlerine konu edinmiştir. Allahutaala'nın (c.c.) ilâhî isimlerine yer vererek Esmâ-i hüsnâ gibi edebî türlerde eserlerini ortaya koymuştur. Esmâ-i hüsnâ Allah'ın en güzel (yüzden bir tane eksik) isimlerini belirtir. Allahutaala'nın (c.c.) güzel isimlerini bilmek, anlamlarını öğrenmek hem de eserlerine ilham alarak dile getirmek amaç edilmiştir. Allah'ın isimlerinin bilinmesinin, ezberlenmesinin ve anlamlarının bilinmesinin önemi Allah resulü Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hadislerinde belirttiği üzere çok önemlidir. Mutasavvıf Meşhur Jüsip gibi veli şairler bunun bilincindedir.

Anahtar Kelimeler: Kazak edebiyatı, Tasavvuf, mutasavvıf, İslam, Esmâ-i hüsnâ

ABSTRACT

In Kazakh literature, there are many Kazakh poets who want to read Allah's (c.c.) beautiful names and adjectives, starting with Hoca Ahmet Yesevi, and benefit from his virtues. One of them and the most important is Kazakh Sufi poet, Meshur Jusip Kopeyuli. The Sufi defended Islamic civilization and its spiritual values, and saw reason and science as a means for people to know Allah. Without a doubt; It is known that the poet's heart was open, believing that Allah is the only one and that our Prophet is His messenger. The poet contributed to the correct understanding and spread of Islam in Kazakh lands by combining scientific and religious information in his own works. The Meshur Jusip acted with his pure heart and mental feelings and reflected the foundations of Sharia in his own works. Sufi brought the literary genres of Sufi literature to Modern Kazakh Literature and reflected the essence of Islam in his poetic and prose works. Therefore, the poems of Meshur Jusip are predominantly religious. The poet also mentioned the magnificent craftsmanship of Almighty Allah, who created the universe and man, in his works. By including the divine names of Allah in his works, he wrote his works in literary genres such as Esmâ-i Hüsnâ. Esmâ-i Hüsnâ indicates the most beautiful (one hundred missing) names of Allah. It is aimed to know the beautiful names of Allahutaala (c.c.), to learn their meanings, and to express them by being inspired by his works. The importance of knowing the names of Allah, memorizing them and knowing their meanings. It is very important, as stated by the hadisths of Muhammad. Parent poets such as Sufi Meshur Jusip are aware of this.

Keywords: Kazakh literature, Sufism, Sufi, Islam, Esmâ-i Hüsnâ

* Bu makale, Moldir İLGİSHEVA tarafından hazırlanan "Kazak Şairi Meşhur Jüsip Köpeyuli'nin Eserlerinde Klasik Türk Edebiyatı Motifleri" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, molya_88_1@mail.ru, ORCID: 0000-0002-2317-7832

Geliş/Received: 25/04/22 Kabul/Accepted: 14/06/22

İlgisheva, M. (2022). "Kazak Şairi Meşhur Jüsip Köpeyuli'nin Eserlerinde Allahutaala'nın Güzel İsimleri", BELGÜ, Sayı 6, ss. 87-95.

Giriş

Kazak mutasavvıf şairi Meşhur Jüsip Köpeyuli 1858 yılının Recep ayında Pavlodar vilayetinin Bayanavıl iline bağlı Kızıltav ilçesinde dünyaya gelmiştir. Meşhur Jüsip'in seçtiği yol İslam yoludur. Şairin kaleminden doğan eserler insanın ilk olarak Müslüman olmasını tembihler. Şair kendisini şiirlerinde şöyle izah etmektedir:

Kalemin yarıp için, ucun kesip,
Giydiren sade söze sanatla kiyafet.
Zatı Argın, uyuğu Kazak, sloganı Alaş,
Köpeyev soy ismi, Meşhur Jüsip! (Köpeyuli, 2013a, s. 21).

On yaşında tuttum kalemi, yazdım hattı,
Dünyada gördüm herşeyi sert ve tatlı.
At verip, para verip aldığım yok,
Yer yüzünde Meşhur adımlı.
Bu adı yoktan var edip Rabbim verdi,
Sözümü halk küpe edip kulağına taktı.
Muska oldu bazılarına da söylenen sözüm
Beni de ayakaltı etmez oldu.
Ben dediklerimle avunurum,
Leylâm yok, heybem de yok divaneyim. (Köpeyuli, 2013b, s. 180)

Hayatı boyunca dinî eğitim alan şair, Kazak halkını aydınlatmayı, cehalet karanlığından aydınlığa çıkarmayı amaçlamıştır. Dinî ağırlıklı eserleri kaleme alan, dönemin büyük şairi Meşhur Jüsip Köpeyuli: "Ben Allah'ı (c.c.) tek diye tanıyorum, var diye biliyorum, her şeyden üstün ve her şeyin gerçek sahibi olduğuna şahadet ediyorum. Bunlara içten ve şüphesiz inanıyorum. Allah'ı (c.c.) öğrenmeye ve tanımaya aklım, beynim, güç ve kudretim yetmiyor." (Köpeyuli, 2013d, s. 169) diyerek kendi acizliğini dile getirmiştir.

Allahutaala'nın (c.c.) varlığını ve birliğini, Yaradana (c.c.) olan sevgisini hemen hemen her eserinde dile getiren Meşhur Jüsip, Rabbinin (c.c.) kahharı ile cezasından da korkar ve mümin kullara layık sükûnetle eserlerinde münâcat eder:

Zorluk, önünüzde öyle bir gün var,
Sabah olmaz biz biçareye, çıkmaz gece var!
Allah'tan öyle bir emir, soru gelirse,
Söyle: O zaman bulurdun nasıl bir cevap?
Acayip susadığımda gördüm bir şa¹,
Ağabeyler, içim yandığından ediyorum, Ah!
"Men Rabbüke!"² diye sorduğu an Münker ile Nekir,
Dilime yardımcı ol, Rabbim Allah! (Köpeyuli, 2013a, s. 115)

Meşhur Jüsip Köpeyuli 19. yy'ın şairlerinde var olan bir tasavvuf terbiyesine sahiptir. Hatta veli nazarından mahrum olmadığını, bir ya da birkaç tasavvuf ehlinin sohbetinde bulunduğu tarihi bir gerçektir. Meşhur Jüsip'in kendisi: "Bismillahi Rahmani Rahim, Rabbim, Allahutaala'dır. Nebîyim ve Peygamberim Muhammed Mustafa sâllallahu âleyhi ve sellem'dir. Dinim İslam, kitabım Kur'an-ı Kerim'dir. Kiblem Kâbe'dir. İtikat ve mezhebim Mezhebi ehli sünnet vel-cemaat'tir. Amelde mezhebim İmam-ı Âzam, millet-i İbrahim Aleyhisselâm'dır." (Köpeyuli, 2013d, ss. 213-214) demiştir. "Ahiretin Ekini" adlı şiirinde şair, Yüce Yaratıcı Allâh (c.c.) hakkındaki düşüncelerini ortaya koymuştur:

Ya, Rabbi, Cabbar Hak, konuşsun diye bizlere,
Vermiş idin dil ile çene.
Vazife ederim halkıma, benimle ol, kutsal ruh.
"Tek!" diye bil Allâh'ı, iki deme!

¹ Şa sözünün anlamı yoktur. Çevirmen transkripsiyon ederken hata yapmış olabilir. Hatta şeytan veya şişe, çeşme kelimelerinin biri de olabilir. Fakat maalesef net bir bilgimiz yoktur.

² Kabirde meleklerinin sorusu: Senin Rabbin kimdir?

Çok konuşup, küfredip, gam yeme.
"İki!" diyerek Allah'ın yolundan saparsan,
Binersin ahiret günü keder gemisine. (Davıtov, 1990, s. 35)

20. yy'ın başlarındaki Kazak edebiyatının en büyük temsilcilerinden biri olan Meşhur Jüsip Köpeyuli, İslam dünyasındaki yeni modern okulu "Usul-u Cedidi'n mensubudur.³ Bu İslam okulunun taraftarı olan şair, eserlerinde Kazak halkının birliğini, beraberliğini ve özgürlüğünü istediğini dile getirmiş, İslamî dünya görüşünü yansıtmıştır.

Esmâ-i hüsnâ

Arapça esmâ ile hüsnâ kelimelerinin birleşiminden ortaya çıkan edebî terim Allah'ın (c.c.) en güzel isimleri için kullanılmaktadır. Yani, akademiysen açıklamalara göre Kur'an'da ve hadislerde sabit olan Allah'ın (c.c.) ilâhî isimlerinin tamamını söylemeye denilir. İslam dini geleneğine göre ise "Allah'ın doksan dokuz güzel ismi" üzerine kurulan edebiyat türüne verilmiş addır. Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet edilen bir hadiste: "Allah'ın Resûl'ü (s.a.v.) buyurdu: Muhakkak ki, Allahutaala'ya mahsus olarak doksan dokuz isim vardır. Her kim bu doksan dokuz ismi ihsâ [sayma, ezberlemek, manalarını şuurla anlamak] eylese Cennet'e girer, sonsuz saadete ulaşmış olur." (Tatlısu, 1967, s. 13) demiştir. Allahutaala'nın güzel isimlerini ezbere bilmenin faydalarını Ebû Bekir İbnü'l-Arabî şöyle sıralar: "Birincisi, Esmâ-i hüsnâ, Allah (c.c.) hakkında yücelik ve aşkınlık ifade eder ve kullarda saygı hissi uyandırır. İkincisi, zikir ve duada kullanılmaları hâlinde kabule vesile olur ve sevap kazandırır. Üçüncüsü, kalplere huzur ve sükûn verir, lütuf ve rahmet ümidi telkin eder. Dördüncüsü, bilginin değeri bilinenin değerine bağlı bulunduğu ve bilinenlerin en şerefli de Allah (c.c.) olduğu için Esmâ-i hüsnâ bilgisine sahip olanlara bu bilgi meziyet ve şeref kazandırır. Beşincisi, Esmâ-i hüsnâ Allah (c.c.) için vacip, caiz ve mümtenî olan sıfatları içermesi sebebiyle onun hakkında yeterli ve doğru bilgi edinmemize imkân verir (Topaloğlu, 1995, s. 404). Mutasavvıflar tarafından birçok Arapça, Farsça, Türkçe manzum ve mensur Esmâ-i hüsnâ kaleme alınmıştır.

Önemli örneklerin biri Gazâlî'nin "El-Masadü'l-esnâ fi şerh-i esmâ'illâhi'l-hüsnâ" adlı eseridir. Nâmî'nin "Tavsif-i Esmâ Zımnında" başlıklı terki-i bendinde:

Der-İsm-i Sübhân
İlâhî sen o Sübhân-ı münexxehsin gill u gışdan
Ki vasf-ı zât-ı pâkündür mukaddes fehm ü dânişden
Kerîm-i bî-şerîk ü bî-nazîr u Ferd ü Vâhidsin
Garaz 'irfân-ı vahdâniyyetündür âferinişden
Bilinmez küh-i zâtunün ü ân erbâbı 'âcizdür
Murâd evsâf-ı kudretdür bu dâniş-gâh-ı bînişden
Virürsin derdi sensin çekmeğe kudret viren âhir
İdersin lütfi hem sensin haberdâr âh u nâlišden
Hakîm-i bî-ilelsin sen kadîm-i lem-yezelsin sen
Umûr-ı 'akd u hallündür zuhur iden nümâyışden
Görinen mâsivâda 'aks-i esmâ vü sıfâtundur
Mu'arrâ vü münezzeh cümlesinden yine zâtundur. (Akkuş, 2007, s. 41)

Meşhur Jüsip Köpeyuli'nin Eserlerinde Allahutaala'nın Güzel İsimleri

Kur'an-ı Kerim'de (Fussilet: 41/303): "Ben şüphesiz Müslümanlardanım deyip salah ile çalışarak Allah'a (c.c.) davet eden kimseden daha güzel sözlü de kim olabilir?" (Elmalı, 2015, s. 303) buyurmuştur. Şiir de böyledir. Allah'a (c.c.) itaat eden, Allah'ın (c.c.) dinine davet eden, Allah'ın (c.c.) dinini tebliğ eden, Allah'ın (c.c.) güzel dedikleriyle güzelleşen, O'nun rızasını gaye edinen şiir güzeldir. Mutlak ve hakiki güzel şiir budur. Mevlâna ve Yunus Emre başta olmak üzere mutasavvıf

³ Konuşmacı Aset Pazılov (Derleme Yapılan Yer: Bayanavıl, Eskeldi, Kazakistan), Görüşme tarihi: 7-8.09.2018.

şairlerimizin şiirleri bu sebeple görkemlidir (Yüksel, 2014, s. 22). Mutasavvıf Meşhur Jüsip'in her konuda ve her zaman başvurduğu ilk kaynak Kur'an-ı Kerim olmuştur. Allah'ın (c.c.) hak olduğuna bütün kalbiyle inanan evliyâ, insanın yaratılışının ilk sebebinin Allah'ı (c.c.) tanımak ve ona sığınmak olduğunu ihtiyatla belirtmiştir. Aslında hatasız tek gerçek söz Allah'ın (c.c.) kuluna seslendiği Kur'an-ı Kerim'dir.

Meşhur Jüsip eserlerinde en güzel isimlerin tek sahibi olan Cabbar Hak'a (c.c.) isimleriyle hitap ederek zikretmiştir. Meşhur Jüsip'in "Allahutaala'nın Çok Sıfatının Varlığı" adlı eserinde, Yaradan'ın (c.c.) insanlara bildirilen doksan dokuz adının ve onunla beraber sıfat ile birlikte gelen esmalarını dile getirmiştir:

Allah'ın kendisi tek, kudreti bol,
Bir gaip adı vardır, heybeti bin.
Tevrat, İncil, Ebur'da dokuz yüzü,
Kur'an'da doksan dokuz adı var hak.
Bir adın biliyorlarmış peygamberler,
Bilmez onlardan başka kimseler.
Sıfatı ile zatı da ayrı değil
Mekân durağı da yok, ey ümmet.
Önü, arkası, altı, üstü, sağ, solu yok,
Ağız, burun, ayak, kafa, göz, kolu yok.
Hiçbir şey benzemez O'na, O hiçbir şeye,
Kitabın dediğinden farklı düşünme çok.
Yok diyerek Allah'ta anne baba,
Bir de yok diye biliniz kadın çocuk.
Hepsi bir Allah'ın kudretinde,
Kimseye muhtaç değil Hak Teâlâ.
Bilen, işiten hem gören,
Varı yok, nice yoğu var edici.
Diridir, ölmez Kadir, olmaz aciz,
Konuşan, ne isterse bilendir!
Yoldaşı yok, kusursuz ve ayıp
Bilememen, Hikmet sırrın bize gaip.
Bilginlerin atasözü var: "Az söz altın" diye,
Konuşayım biraz millete yayıp. (Köpeyuli, 2013a, ss. 116-117)

Kazak edebiyatının büyük şairi Meşhur Jüsip'in eserleri arasında Allahutaala'nın (c.c.) en görkemli isimlerini andığı manzum ve mensur çalışmaları önemli bir yere sahiptir:

Bir Allah tesellisi yok, tektir,
O'nun yok anne baba, oğlu kızı.
Doğmaz, kendisi de kimseden doğmadı,
Böyle der: "Kul hüvellâhü"⁴ Kur'an sözü.
O, Allah cesim⁵ gevher, ariz⁶ değil,
Olmaya farklı farklı ayrılmaz.
Allah'ı hiçbir şeye benzetmeye
Hiçbir şeyin O'na benzemesi uygun olmaz!
Dünyada hiçbir şey yok eşit O'na,
Kendi zatından Kayyûm⁷ yaşatan.
Olmaz örnek yapıp hiçbir şeye
Benzemez hiçbir şeye dünyada olan.
Kendisi tek, ihtiyacı olmayan, kaygısız Allah,
Tüm ihtiyaç kendisine olan kolay.
Sıfatı: bilgin değil, karî değil.
Kendisinin düzenine göre olan öyle.
Hayatta bir sıfatı Kudretinin
Kendisi ne isterse, kudretiyle.

⁴ İhlas Suresi 112/1: "O: Allah tek bir ahattır!"

⁵ Arapça sıfat. 1. Büyük, geniş. 2. İri, kocaman, cesametli. 3. Önemli.

⁶ Arapça sıfat. Geniş, enli.

⁷ El-Kayyûm - Allah'ın "Varlıkları diri tutan" ismidir.

Sizin gibi dirliği can ile değil,
Farklıdır diriliği kendi zatının.
İlim var bir sıfatı, bilin kesin!
Allah'a hiçbir şey değil meşgul.
Tıkırtısını karıncanın taşa basan
Bilir kudretiyle hatasız tanıyıp.
Kudreti, bir sıfatı, gücü yeter,
Her şeyi yapacağım derse, hepsine yeter.
Sıfatı, zatı bir de Kayyûm'dur,
Hiçbir şey yok O'nun gücü yetmeyen.
Cesimdir bir sıfatı gördüğü hak,
Görmesi gözle değil, sen buna bak.
Kendisinin görmesi kudretiyle,
Belirsiz, eceli yok gördüğü tam.
Semi⁸ idi diğer sıfatı, işitendir,
Her zaman duyurmakla iş yapmaktadır.
Gizli söz duyulmaz kadar fısıldayan,
O, Kudret kulağına hemen ulaşır.
Er-Râfi⁹ bir ismi o Allah'ın,
Kendi istedikleri gerçekleşir O'nun.
Bir dal çimen kıpırdamaz düzensiz,
Göğsünde, sen anlarsın, varsa canın.
Her işi yapacağım derse, yapacak O,
Çalışır hiç yorulmadan, kudreti büyüktür.
Bir dikenin herhangi bir yerine saplanması,
Allah'ın düzeni olmadan olmaz hiç.
Mahlûkatta, rızık O'nun adını
Allah'ın kimse bilemez gerçek zatını.
Herkesin rızık kendisine
Yaradan böylece yapıp mahlûkatını.
Sıfatı sekiz olan: biri Kelâm¹⁰,
Konuşur kudretiyle Allahutaala'm.
Konuşması bizim gibi dil ile ağızla değil.
İnsan gibi dil ile ağza ihtiyacı olmaz.
Sözünde harf ile ses yoktu,
"Yalan" diye, Hakk'ın sözün ihmal etme.
"Ve kellemallahu Musa"¹¹ diye,
Musa ile Tûr dağında konuşmuştu.
Sıfatı ezeldir¹² Kayyûm,
Kendi zatıyla olan daima.
Delilim buna "Kul hüvellâhü",
Bilirsiniz yazı tanıyan isen molla.
Var Allah gökte de yerde de değil,
Mekânın bir Allah'ın kimse bilmez.
Vâsi¹³ sahibi dört taraftan pâktir Allah,
Müminin Allah diyen gönlündedir. (Köpeyultı, 2013a, ss. 199-201)

Mutasavvıf'ın bir eser değil de farklı zamanlardaki dinî ve tasavvufî fikirlerini not düşürdüğü yazılarının biri olan "Bismillahirrahmanirrahim" adlı nesirinde Yaradan Hakk'ın (c.c.) sübûtü¹⁴ sıfatlarını işlemiştir:

⁸ Es-Semi' - Allah'ın "Her şeyi iyi işiten" ismidir.

⁹ Er-Râfi - Allah'ın "Şeref vererek yükselten" ismidir.

¹⁰ Arapça isim. 1. Söz, ifade; 2. Söyleyiş, söyleme; 3. Dil, lehçe; 4. Din. İlm-i kelâm (Allah'ın varlığı, birliği, peygamberlik ve ahiret gibi iman esaslarından bahsedilen, bu esasları akli ve nakli delillerle İslam inançlarına uygun olarak ispat etmeyi amaç edinen ilim).

¹¹ Nisa Suresi 4/164: "Hem gerek sana evvelce naklettiğimiz peygamberleri ve gerek nakletmediğimiz peygamberleri gönderdiğimiz gibi, hem de Allah'ın Musa'ya kelâm söylemesi gibi".

¹² Arapça sıfat. 1. Başlangıçta olmayan, kadim; 2. Ezelden beri devam ediyormuş gibi eski olan, çok eski.

¹³ Arapça sıfat ve isim. 1. Geniş; 2. "İlmi, ihsan ve ikramı sonsuz genişlikte olan" anlamında esmâ-i hüsnadan (Allah'ın en güzel isimlerindendir)dir.

¹⁴ Arapça isim. "Sübüt" varlığı, gerçekliği kesin olarak ortaya çıkma, gerçekleşme, tahakkuk etme. "Sübütü" sübûta ait, gerçek, zahir ve sabit olmakla ilgili: Allah'ın sübütü sıfatıdır.

Allahutaala'nın sübûti sıfatların bilmek farzdır. Hayat, İlim, Kudret, Semi, Basar, İrade, Kelam, Tekvin'dir. Hey, manası: Allahutaala târik'tir¹⁵. Herkeste olmaz, fakat hayata has ve can birlikte değil, her şeye kendi zat-ı kayyum olan farklı hayattır. Sıfatı ile târik'tir. İlim anlamı Allahutaala her şeyden haberdardır. Hem bilmek akıl ve zihnin birleşmesi değil, her şeyi kendi zat-ı kayyum olan ezeli¹⁶ ilim sıfatı ile görmesidir. Kadir manası: Allahutaala her istediği şeye gücü yetendir. Fakat gücü yetmek kuvvet hareketiyle değil, her şeye kendi zat-ı kayyum olan ezeli Kudret sıfatı ile. Semi manası: Allahutaala her sözü ve her davacıyı duyurandır. Fakat duyurması kulakla değildir. Her şeye kendi zat-ı kayyum olan ezeli Semi sıfatı ile. Basar manası: Allahutaala her şeyi görendir. Fakat görmek gözle görmekle değildir. Her şeye kendi zat-ı kayyum olan Basar sıfatı ile. İrade sıfatının anlamı: Allahutaala her şeyi isteyen ve dileyendir. Fakat arzulamak gönülle bir değildir. Her şeye kendi zat-ı kayyum olan ezeli İrade sıfatı ile. Kelam (Mütekellim) manası: her şeyi konuşturandır. Fakat konuşması hem ağız ve dil ile değildir, hem de harf, ses ile değildir. Her şeye kendi zat-ı kayyum olan ezeli Kelam sıfatı ile. Tekvin manası: Allahutaala var olan şeyi yoktan yaratandır. Fakat yoktan var etmesi gayrıdan (başka) yaratmakla aynı değildir. Her şeye kendi zat-ı kayyum olan ezeli Tekvin sıfatı ile. Allahutaala'nın bu anlattığımız sübûti sıfatlarının hepsi ezeli. Hem ebedidir. Dahi zat-ı kayyum'dur. Lakin zatının kendisi değil, zatından ayrı da değildir. Allahutaala'nın anne babası yoktur. Hem karısı hem de çocuk çocuğu yoktur. Allahutaala hiçbir şeye benzemez. Allahutaala yiyip içmez, uyumadan her an her zaman diliminde mahlûkatlarının hâlerinden hiç gafil olmaz ve hiçbir şey onun âleminin dışında değildir. Allahutaala mutlak. Hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Allahutaala'nın sıfatları kâmindir. Nekais¹⁷ yoktur. Allahutaala tüm isimleri ve tüm sıfatları ile birlikte Kâdim'dir. Hem Dâim'dir. Hiçbir hadis ve fanî değildir. Allahutaala'nın başlangıcı yoktur, eceli yoktur. Allahutaala'nın sonu yoktur, ebedidir. Allahutaala'nın gökte, yerde yeri yoktur. Tüm altı cihâten¹⁸ pâktir. (Köpeyuli, 2013e, ss. 21-22)

Sonuç

20. yy'ın ilk yarısında Kazak toplumunda dini düşünceler ilerlemiş ve Meşhur Jüsip Köpeyuli, Şakerim Kudayberdiuli gibi aydınların eserlerinde İslami ruhi düşünceler ve kendi içinde Hanefilik mezhebinin Sünnî değerlerinin ön plana çıkması buna sebep olmuştur. Çocukluğunda dini eğitim gören, Kur'an-ı Kerim'i ezbere bilen, dini eğitici terbiye gören Meşhur Jüsip, eserlerini yazdığı zaman önceden söz ettiğimiz gibi şeriat kanunlarını rehber edinmiştir.

“Güzel söze can semirir. Canın gıdası kulağa hoş gelen sözdür. İnsan hayatı boyunca sağlığında iken kulağına hoş gelecek söz duymaya istekli olup çabalaması lazımdır” (Köpeyuli, 2013c, s. 304) diyen Meşhur Jüsip Köpeyuli, insanlara fayda getirecek, kulağa hoş gelen ahlaki eserler yazmaya özen göstermiştir. Zira mutasavvıfa göre şiiri şiir yapan önemli kriter taşıdığı anlam yüküdür.

İslam ilmini, Kazak halkının gelenek, görenek ve medeniyeti ile birleştirebilen âlim Meşhur Jüsip:

Birisi fakir ise: 'Allah böyle yarattı'; birisi kötü ise: 'Allah böyle kötü yarattı'; birisi cahil ise: 'Ne yapsın, Rabbimiz cahil kılmuş' demenin Allah'a iftira atmak olduğunu, herkesin eninde sonunda hak ettiğini bulacağını ve sebebinin kendi davranışlarında araması gerektiğini söylemiştir. Meşhur Jüsip, Allah'ın (c.c.) kimseyi zorla fakir veya biçare kılmayacağı, kimseyi kötü niyetli olarak yaratmayacağı, kimseyi doğuştan cahil kılmayacağı görüşündedir. Ona göre Allah, nimetlerinin hesabını yapan ve onları insan bedeninde koruyamayacak kadar güçsüz, çaresiz biri değildir. İnsanda olan herhangi bir eksiklik kendi niyetinden, kendi zayıflığındandır. (Pazılov, 2007, s. 93)

¹⁵ Arapça isim. “Tarik” takip edilen yol, usûl demek. Farsça sıfat. “Târik” karanlık, belirsizlik demek. Kiril harfinde ve Kazakça da uzatma olmadığı için şair hangisini söyledi bilinmiyor.

¹⁶ Arapça sıfat. Başlangıcı olmayan, kadim.

¹⁷ Arapça isim. 'Nekayis - nekais - nakayis - nakais' eksiklikler, noksanlıklar.

¹⁸ Arapça isim. Cihetler, yönler, taraflar, hususlar.

Mutasavvıf Meşhur Jüsip'e göre ilk önce insanın çabalaması lazımdır. Ancak ondan sonra Allahu Teâlâ (c.c.) bizim bu niyetimize, çabamıza göre "Halik" ismine göre bereket gerçekleştirecektir. Şairin bu düşüncesi, Kazak halkının, yaratan ile kulu arasındaki ilişkinin belirttiği "Senden hareket (çalama), benden bereket" atasözü ile uyum bulmaktadır. Meşhur Jüsip, Kazak medeniyeti ile manevi dünyadaki bu pozitif düşünceleri bir araya getirmek ve toplumda ortaya koyarak önemli bir konu yapmak için kimseye benzemeyen, değişik konularda eserler yazmıştır.

KAYNAKÇA

- Abdullah, S. el-M. (2015). *Ameller Niyetlere Göredir*, (Sahin hadisi). Erişim Adresi ve Tarihi: <http://tevhididavet.com> -16 Ekim 2019.
- Akkuş, M. (2007). *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası, Edebî Türler ve Tarzlar*. Fenomen Yayınları.
- Elmalılı, M. H. Y. (2015). *Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali*. Öztürk Abdülvehhab (Haz.). Kahraman Yayınları.
- Çavuşoğlu, M. (1981). *XIV. Yüzyılda Divan Edebiyatı: Divan Edebiyatında Şiir Kavramı*. Çevren Yayınları.
- Davitov, S. (1990). *M.J.Köpev Tañdavlı Şığarmaları* (M.J. Köpeyev Seçilmiş Eserleri), C. 1. Gılım Yayınları.
- Köpeyuli, M. J. (2013a). *Şığarmaları* (Meşhur Jüsip. Eserleri), C. 2. Erlan Arın (Ed.). EKO Yayınları.
- Köpeyuli, M. J. (2013b). *Şığarmaları* (Meşhur Jüsip. Eserleri), C. 4. Erlan Arın (Ed.). EKO Yayınları.
- Köpeyuli, M. J. (2013c). *Şığarmaları* (Meşhur Jüsip. Eserleri), C. 12. Erlan Arın (Ed.). EKO Yayınları.
- Köpeyuli, M. J. (2013d). *Şığarmaları* (Meşhur Jüsip. Eserleri), C. 14. Erlan Arın (Ed.). EKO Yayınları.
- Köpeyuli, M. J. (2013e). *Şığarmaları* (Meşhur Jüsip. Eserleri), C. 17. Erlan Arın (Ed.). EKO Yayınları.
- Pazılov, A. (2012). *Mâşhür Jüsip jâne Din Qağidastarı* (Meşhur Jüsip ve Dini Kanunlar). PrimaLux Yayınları.
- Pazılov, A. (2007). *Babalar Mirası jâne Mâşhür Jüsip* (Babalar Mirası ve Meşhur Jüsip Köpeyev). PrimaLux Yayınları.
- Pala, İ. (2015). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Kapı Yayınları.
- Tatlısu, A. O. (1967). *Esmâ'ül-Hüsnâ Şerhî*. Sönmez Neşriyat Yayınları.
- Topaloğlu, B. (1995). *Esmâ-i Hüsnâ*, C. 11, TDVİA, İstanbul.
- Yüksel, M. (2014). *İslam'a Göre Şiirin Anatomisi ve Şairin Portresi*. Şahıs.

Kaynak Kişi

Meşhur Jüsip Köpeyuli'nın torunu Aset Pazılov, 44 yaşında, S. Toraygırov adındaki PDÜ "Vatan Tarihi" bölümü öğretim üyesi, "Meşhur ilmi" araştırma merkezinin üyesi, M.J.Köpeyuli türbesi ile İskeldi'deki müzesinin müdürü, Bayanavıl'da ikamet etmektedir. Görüşme konuyu "Meşhur Jüsip Köpeyuli'nın Hayatı ile Eserleri". Görüşme tarihi: 7-8.09.2018.

Hakem Değerlendirmesi: Bağımsız.

Yazar Katkıları:

Birinci yazar: 100%

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions:

First Author: %100

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.